

ทัศนคติต่อการเป็นหนี้ของข้าราชการครู

Attitude toward Indebtedness of Teachers in Public Sector

เบญจมาศ กิ่งดี*

พาณิชนต์ ศิริพานิช**

Benjamas Kingdee

Panichanat Sinipanit

*นักศึกษาหลักสูตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยเพื่อการบริหารจัดการ คณะสถิติประยุกต์
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

**รองศาสตราจารย์ คณะสถิติประยุกต์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติต่อการเป็นหนี้กับการเป็นหนี้ของข้าราชการครูโดยใช้วิธีการสำรวจด้วยตัวอย่างจากข้าราชการครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 224 คน

ผลการศึกษา พบว่า ข้าราชการครูส่วนใหญ่มีทัศนคติไม่ดีต่อการเป็นหนี้ และตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการเป็นหนี้ของข้าราชการครูอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับสูงมาก (ค่าพีเท่ากับ 0.000) คือ การเป็นหนี้และอายุที่เริ่มกู้ครั้งแรก เมื่อเปรียบเทียบระหว่างข้าราชการครูที่มีทัศนคติดีและไม่ดีต่อการเป็นหนี้ พบว่าข้าราชการครูที่มีทัศนคติดีต่อการเป็นหนี้ มีมากถึงร้อยละ 90.48 ที่เป็นหนี้ มีร้อยละ 82.67 ที่กู้ครั้งแรกเมื่ออายุไม่เกิน 30 ปี และกลุ่มที่มีทัศนคติดีต่อการเป็นหนี้ ยังมีจำนวนครั้งของการกู้และปริมาณหนี้โดยเฉลี่ยมากกว่าข้าราชการครูที่มีทัศนคติไม่ดีต่อการเป็นหนี้ นอกจากนี้ยังพบว่า ภูมิภาคที่ข้าราชการครูปฏิบัติงานและค่าใช้จ่ายรวมของครอบครัวของข้าราชการครูมีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการเป็นหนี้ของข้าราชการครูอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

Abstract

The objective of this survey research was to study a relationship between attitude toward indebtedness and debt of teachers in public sector. A sample of 224 teachers from Office of the Basic Education Commission (OBEC), Ministry of Education was collected.

Finding showed that teachers had bad attitude toward indebtedness and variables that were associated significantly at very high level (p - value = 0.000) to attitude toward indebtedness were age at first time of indebtedness and indebtedness at present. When comparing between teachers with bad and good attitude toward indebtedness, it was found that 90.48% of the later group were indebted at present and 82.67% owed the first debt at age younger than 30 years or equal. Moreover, they had more times of being indebted and higher amount of debt than the others. In addition, region of working/living and total family living cost were also significantly associated to attitude toward indebtedness.

คำสำคัญ : ทศนคติ, การเป็นหนี้, ครู, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน(สพฐ.)

Keywords : Attitudes, indebtedness, teacher, Office of the Basic Education Commission (OBEC)

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ปัญหาหนี้สินของข้าราชการครูนี้ถือว่าเป็นปัญหาที่สั่งสมมายาวนาน ผลการสำรวจที่ผ่านมา พบว่า หนี้สินของครูเพิ่มขึ้นมาโดยตลอด ในปี 2544 สำรวม จงเจริญ (7) พบว่าข้าราชการครูทั่วประเทศที่หนี้สินอยู่ประมาณ 200,000 ล้านบาท เมื่อคิดค่าเฉลี่ยแล้วพบว่าข้าราชการครูแต่ละคนจะมีหนี้คนละประมาณ 500,000 บาท ในปี พ.ศ. 2546 ผลการสำรวจครูทั่วประเทศ (4) พบว่า ครูเป็นหนี้จำนวน 396,818 คน และปริมาณหนี้รวม 274,556 ล้านบาท เฉลี่ยครูมีหนี้คนละ 691,896 บาท โดยข้าราชการครูที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีจำนวนครูที่เป็นหนี้และปริมาณการเป็นหนี้ต่อคนมากที่สุด

หนี้สินนับเป็นอุปสรรคสำคัญตัวหนึ่งที่บ้านทอนกำลังใจในการทำงานของข้าราชการครู รัฐบาลทุกยุคทุกสมัย และหน่วยงานต่างๆ ของกระทรวงศึกษาธิการก็พยายามหาแนวทางในการแก้ปัญหาหนี้สินข้าราชการครูให้ทุเลาเบาบางลงอย่างต่อเนื่อง เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2552 นายจรินทร์ ลักษณวิศิษฐ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้ลงนามอนุมัติจำนวนวงเงินให้ครูกู้ยืม คนละไม่เกิน 200,000 บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ MLR - 1 ต่อปี ผ่อนชำระคืนภายในกำหนด 8 ปี (9) วิธีนี้เป็นเพียงการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุเท่านั้น การจัดการแก้ไขปัญหานี้สินของข้าราชการครูจำเป็นต้องแก้ที่สาเหตุ อย่างไรก็ตาม สาเหตุที่แท้จริงของปัญหานี้สินของครูก็อาจมาจากปัจจัยต่าง ๆ หลากหลายปัจจัย

บุญชู ไตรรัตน์รังสี (3) พบว่าข้าราชการครูส่วนใหญ่มีทัศนคติค่อนข้างดีต่อการเป็นหนี้ กล่าวคือ การเป็นหนี้จะช่วยให้ครูมีเงินมาพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ช่วยให้มีความซื่อเพื่อการบริโภคสูงขึ้น และเป็นสิ่งที่แสดงถึงการมีเครดิตดีในสังคมตามลำดับ อย่างไรก็ตาม ครูส่วนใหญ่ก็ยอมรับว่าการเป็นหนี้เป็นสถานะที่ทุกข์ใจ

การศึกษาในครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาข้าราชการครูในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ เท่านั้น โดยศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติต่อการเป็นหนี้กับการเป็นหนี้ของข้าราชการครู จากการจำแนกทัศนคติออกเป็น 2 ระดับคือ ทัศนคติดีต่อการเป็นหนี้และทัศนคติไม่ดีต่อการเป็นหนี้ แล้วนำมาหาความสัมพันธ์กับการเป็นหนี้ของข้าราชการครู

ระเบียบวิธีการศึกษา

ในปี 2551 มีข้าราชการครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 425,597 คน (9) กระจายอยู่ในจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ การวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจด้วยตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นหลายชั้น (multi - stage stratified sampling) จากข้าราชการครู 5 ภูมิภาค ได้แก่ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ในแต่ละภาคจำแนกโรงเรียนออกเป็น 3 ขนาด คือ ขนาดเล็ก (นักเรียนไม่เกิน 120 คน) ขนาดกลาง (นักเรียน 121 - 300 คน) และขนาดใหญ่ (นักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป)

ในแต่ละจังหวัดที่เป็นตัวอย่างสุ่มโรงเรียนมาทุกขนาด ขนาดละ 1 โรงเรียน จะได้จังหวัดละ 3 โรงเรียน โดยในแต่ละโรงเรียนสุ่มครูตามกลุ่มอายุเป็น 2 กลุ่ม คือ อายุไม่เกิน 40 ปี และอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป แล้วสุ่มครูในแต่ละกลุ่มอายุและเพศให้มีจำนวนเท่าๆ กัน จะได้ตัวอย่างจากโรงเรียนขนาดเล็กจำนวน 2 คน โรงเรียนขนาดกลางจำนวน 4 คน และจากโรงเรียนขนาดใหญ่จำนวน 8 คน รวมได้ขนาดตัวอย่างของครูจากแต่ละจังหวัด เท่ากับ 14 คน ดังนั้น ในจังหวัดตัวอย่างทั้งหมด 16 จังหวัด จะได้ขนาดตัวอย่างครูทั้งสิ้นจำนวน 224 คน

หลังจากการศึกษาค้นคว้าและทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับทัศนคติ (6, 10) และการวัดทัศนคติ (1, 11) ผู้วิจัยได้ออกแบบและพัฒนาแบบสอบถามเพื่อใช้ในการวัดทัศนคติต่อการเป็นหนี้ของข้าราชการครูโดยใช้แบบวัดมาตราส่วนประเมินค่าตาม Likert scale แบบ 5 ระดับและแบบสอบถามการเป็นหนี้ของข้าราชการครูซึ่งเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) แบบสอบถามที่ใช้ในการศึกษครั้งนี้ผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน และได้ทดสอบความเชื่อมั่น โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) เท่ากับ 0.741

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษานี้ ใช้สถิติพรรณนาสำหรับวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นในภาพรวมและใช้การทดสอบไคกำลังสองที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติต่อการเป็นหนี้ และการเป็นหนี้ของข้าราชการครู

ผลการศึกษา

ข้อมูลทั่วไปของตัวอย่าง

ตัวอย่างในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ข้าราชการครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ที่ปฏิบัติงานในกรุงเทพและปริมณฑล ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้

ข้าราชการครูในตัวอย่างเป็นเพศชาย ร้อยละ 42.41 และเพศหญิงร้อยละ 57.59 โดยข้าราชการครูเหล่านี้มีอายุเฉลี่ยเท่ากับ 43.54 ปี และมีอายุราชการเฉลี่ย 19.49 ปี ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 75.45) สมรสแล้ว และร้อยละ 40.18 มีคู่สมรสเป็นข้าราชการ ครอบครัวของข้าราชการครูในตัวอย่างนี้มีจำนวนสมาชิกโดยเฉลี่ยเท่ากับ 4.19 คน โดยแต่ละครอบครัวมีผู้ที่อยู่ในอุปการะเฉลี่ย 2.43 คน นอกจากนี้ พบว่า ข้าราชการครูในตัวอย่างเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 83.48) มีการศึกษาระดับปริญญาตรี และมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 59.38) อยู่ในตำแหน่งครูชำนาญ

ในส่วนที่เกี่ยวกับรายได้และรายจ่าย พบว่า ข้าราชการครูที่ตกเป็นตัวอย่างมีเงินเดือนเฉลี่ยเท่ากับ 22,958.87 บาทและมีรายได้รวมประมาณ 24,778.78 บาทโดยเฉลี่ยต่อเดือน และเมื่อพิจารณารายได้ของคู่สมรสพบว่า คู่สมรสของข้าราชการครูมีรายได้เฉลี่ย 18,555.17 บาทต่อเดือน ในด้านค่าใช้จ่าย พบว่า ข้าราชการครูมีค่าใช้จ่ายรวม 31,556.62 บาทต่อเดือนโดยเฉลี่ย ทั้งนี้ข้าราชการครูส่วนใหญ่ (ร้อยละ 60.27) อาศัยอยู่ในที่พักอาศัยของตนเองหรือของคู่สมรส

ทัศนคติต่อการเป็นหนี้ของข้าราชการครู
การศึกษาทัศนคติต่อการเป็นหนี้ของข้าราชการครู พิจารณาจากข้อถาม 10 ข้อ โดยแต่ละข้อถาม ผู้ตอบ (ข้าราชการครู) ได้แสดงความคิดเห็นระดับใดระดับหนึ่งจาก 5 ระดับต่อไปนี้ ได้แก่ ไม่เห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง ไม่เห็นด้วย เฉยๆ เห็นด้วย และเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง และนำค่าเฉลี่ยของระดับความเห็นของข้าราชการครูแต่ละคนมาพิจารณาเพื่อจำแนกข้าราชการครูออกเป็น 2 กลุ่มตามระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการเป็นหนี้ โดย

ทัศนคติไม่ดีต่อการเป็นหนี้ เมื่อค่าเฉลี่ยระดับความเห็นมีค่าไม่เกิน 3.00

ทัศนคติดีต่อการเป็นหนี้ เมื่อค่าเฉลี่ยระดับความเห็นมีค่ามากกว่า 3.00

การศึกษาครั้งนี้ พบว่า ข้าราชการครูร้อยละ 62.50 มีทัศนคติไม่ดีต่อการเป็นหนี้ และเมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่าร้อยละ 37.50 มีทัศนคติดีต่อการเป็นหนี้ โดยความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติ (ดี/ไม่ดี) ต่อการเป็นหนี้ กับลักษณะทั่วไปของข้าราชการครู ได้แก่ ลักษณะส่วนบุคคล ครอบครัว และการปฏิบัติงาน ด้วยการทดสอบสมมติฐานเชิงสถิติด้วยวิธีการทดสอบแบบไคกำลังสอง (Chi-squared Test) ผลการศึกษา พบว่า ภูมิภาคที่ข้าราชการครูปฏิบัติงานและค่าใช้จ่ายรวมของครอบครัวของข้าราชการครูมีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการเป็นหนี้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังแสดงในตารางที่ 1

กรณีที่ข้าราชการครูซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ มีทัศนคติต่อการเป็นหนี้แตกต่างกัน (อย่างมีนัยสำคัญ) พบว่าข้าราชการครูที่ปฏิบัติงานอยู่ในภาคใต้ มีสัดส่วนของผู้มีทัศนคติดีต่อการเป็นหนี้้น้อยที่สุด คิดเป็น

ร้อยละ 16.67 ของข้าราชการครูในภาคใต้ทั้งหมด และข้าราชการครูในภาคเหนือมีสัดส่วนของผู้มีทัศนคติดีต่อการเป็นหนี้มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50.00 ของข้าราชการครูในภาคเหนือทั้งหมด ดังแสดงในตารางที่ 2

ส่วนปัจจัยด้านค่าใช้จ่ายรวมของครอบครัวข้าราชการครูซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติต่อการเป็นหนี้ มีข้อค้นพบที่น่าสนใจศึกษา คือ ผู้ที่มีค่าใช้จ่ายรวมของครอบครัวต่ำมาก (ต่ำกว่า 15,000 บาท/เดือน) และสูงมาก (มากกว่า 60,000 บาท/เดือน) มีทัศนคติไม่ดีต่อการเป็นหนี้ในสัดส่วนต่ำกว่าผู้มีค่าใช้จ่ายรวมของครอบครัวระดับปานกลาง (15,001 - 60,000 บาท/เดือน) ดังแสดงในตารางที่ 3

ความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นหนี้กับทัศนคติต่อการเป็นหนี้ของข้าราชการครู

ในการศึกษาครั้งนี้ ข้าราชการครูที่เป็นหนี้ในปัจจุบัน หมายถึง ข้าราชการครูที่กู้เงินในช่วงเวลาระหว่างเมษายน 2549 ถึง มีนาคม 2552 (ย้อยหลัง 3 ปี) ผลการสำรวจพบว่า มีข้าราชการครูร้อยละ 76.79 เป็นหนี้ในปัจจุบัน (กู้เงินในระหว่างช่วงเวลาดังกล่าว) และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติต่อการเป็นหนี้ของข้าราชการครูกับการเป็นหนี้ในปัจจุบัน พบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (EMBED Equation.DSMT4 = 14.132) โดยข้าราชการครูที่มีทัศนคติดีต่อการเป็นหนี้มีผู้ที่เป็นหนี้มากถึงร้อยละ 90.48 ซึ่งมากกว่าข้าราชการครูที่มีทัศนคติไม่ดีต่อการเป็นหนี้ กลุ่มหลังนี้มีผู้ที่เป็นหนี้เพียงร้อยละ 68.57 เท่านั้น ดังแสดงในตารางที่ 4

เมื่อศึกษาในรายละเอียดเกี่ยวกับอายุที่ข้าราชการครูที่เป็นหนี้เริ่มกู้เป็นครั้งแรก พบว่าข้าราชการครูร้อยละ 70.22 เริ่มกู้ครั้งแรกเมื่ออายุไม่เกิน 30 ปี และทัศนคติต่อการเป็นหนี้ของข้าราชการครูกับอายุที่เริ่มกู้เป็นครั้งแรกมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (EMBED Equation.DSMT4 = 9.94) โดยข้าราชการครูที่มีทัศนคติต่อการเป็นหนี้จะมีอายุที่เริ่มกุน้อยกว่าผู้ที่มีทัศนคติไม่ดีต่อการเป็นหนี้ กล่าวคือ ร้อยละ 82.67 ของข้าราชการครูที่มีทัศนคติต่อการเป็นหนี้ เริ่มกู้ครั้งแรกเมื่อมีอายุไม่เกิน 30 ปี แต่ข้าราชการครูที่มีทัศนคติไม่ดีต่อการเป็นหนี้เริ่มกู้ครั้งแรกเมื่ออายุที่ไม่เกิน 30 ปี มีเพียงร้อยละ 61.17 ในขณะที่ข้าราชการครูที่ทัศนคติต่อการเป็นหนี้จะเริ่มกู้เมื่ออายุระหว่าง 31 - 40 ปี น้อยกว่าข้าราชการครูที่มีทัศนคติไม่ดีต่อการเป็นหนี้ ดังแสดงในตารางที่ 5

เมื่อพิจารณาวงเงิน/ปริมาณหนี้ของข้าราชการครู โดยรวมจากทุกแหล่ง พบว่าข้าราชการครูร้อยละ 54.36 มีหนี้ไม่เกิน 500,000 บาท รองลงมาคือ ร้อยละ 25.64 มีหนี้ระหว่าง 500,001 - 1,000,000 บาท ร้อยละ 19.49 64 มีหนี้ระหว่าง 1,000,001 - 5,000,000 บาท และมีเพียงร้อยละ 0.51 ที่มีหนี้มากกว่า 5,000,000 บาท นอกจากนี้ยังพบว่า ทัศนคติต่อการเป็นหนี้ของข้าราชการครูมีความสัมพันธ์กับปริมาณหนี้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ค่า $X^2 = 7.79$) โดยข้าราชการครูที่มีทัศนคติที่ดีต่อการเป็นหนี้จะมีสัดส่วนของผู้ที่มีปริมาณหนี้มากกว่าปริมาณหนี้ของข้าราชการครูที่มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเป็นหนี้ ดังแสดงในตารางที่ 6

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีข้อค้นพบที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ จำนวนครั้งที่ข้าราชการครูกลุ่มนี้ กู้/เคยกู้ โดยเฉลี่ย 4.54 ครั้ง โดยร้อยละ 45.73 ของข้าราชการครูกู้/เคยกู้ 1 - 3 ครั้ง ร้อยละ 21.95 กู้/เคยกู้มาแล้ว 4 - 6 ครั้ง และมีมากถึงร้อยละ 32.32 ของข้าราชการครูที่กู้/เคยกู้มาแล้ว 7 ครั้งหรือมากกว่า เมื่อทดสอบสมมติฐานเชิงสถิติเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนครั้งที่กู้/เคยกู้กับทัศนคติต่อการเป็นหนี้ของข้าราชการครูพบว่า ทัศนคติต่อการเป็นหนี้มีความสัมพันธ์กับจำนวนครั้งในการกู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($X^2 = 6.03$) โดยข้าราชการครูที่มีทัศนคติที่ดีต่อการเป็นหนี้จะมีจำนวนครั้งในการกู้มากกว่าข้าราชการครูที่มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเป็นหนี้ ดังแสดงในตารางที่ 7

อภิปรายผล

การศึกษาในครั้งนี้จะพบว่าข้าราชการครูส่วนใหญ่ (ร้อยละ 62.50) มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเป็นหนี้ ซึ่งขัดแย้งกับผลการศึกษาที่ผ่านมาของบุญชู ไตรรัตน์รังสี (3) และเมื่อทำการวิเคราะห์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทั่วไป (ปัจจัยส่วนบุคคล ครอบครัว และการปฏิบัติงาน) กับทัศนคติต่อการเป็นหนี้ของข้าราชการครู ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะทั่วไปของข้าราชการครูเกือบทุกลักษณะไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการเป็นหนี้ ยกเว้น ภูมิภาคที่ข้าราชการครูปฏิบัติงาน และค่าใช้จ่ายรวมของครอบครัวของข้าราชการครูที่มีความสัมพันธ์กับการเป็นหนี้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

นอกจากภูมิภาคต่างๆ จะมีสภาพภูมิประเทศและวัฒนธรรมแตกต่างกันแล้ว คนที่อยู่อาศัยหรือปฏิบัติงานในภูมิภาคต่างๆ ยังมีทัศนคติต่อการเป็นหนี้ที่แตกต่างกันด้วย เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า ภูมิภาคต่างๆ มีสภาพเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน รวมทั้ง มีค่าใช้จ่ายในการยังชีพ/อยู่อาศัยที่แตกต่างกัน สิ่งนี้จึงน่าจะส่งผลต่อทัศนคติต่อการเป็นหนี้ของข้าราชการครูที่ปฏิบัติงานอยู่ในภูมิภาคนั้นๆ ด้วย เห็นได้ว่า ภาคใต้ซึ่งเป็นภูมิภาคที่มีสภาพเศรษฐกิจค่อนข้างดีกว่าภูมิภาคอื่นๆ จึงมีสัดส่วนของข้าราชการครูที่มีทัศนคติไม่ดีต่อการเป็นหนี้สูงถึงร้อยละ 83.33 ในขณะที่ภูมิภาคอื่นๆ มีสัดส่วนของข้าราชการครูที่มีทัศนคติไม่ดีต่อการเป็นหนี้ไม่แตกต่างกันมากนัก จากการศึกษาพบว่ายังมีปัจจัยอื่นที่มีผลต่อทัศนคติต่อการเป็นหนี้ คือ ค่าใช้จ่ายรวมของครอบครัวของข้าราชการครู

ภาระและความรับผิดชอบต่อครอบครัวในด้านต่างๆ ของข้าราชการครู ไม่ว่าจะเป็นค่านิยม พฤติกรรมการใช้จ่ายส่วนตัว หรือค่าใช้จ่ายที่จำเป็นและไม่จำเป็นสำหรับสมาชิกในครอบครัวของข้าราชการครู ล้วนส่งผลต่อค่าใช้จ่ายรวมของครอบครัวทั้งสิ้น ครอบครัวของข้าราชการครูที่มีค่าใช้จ่ายรวมในระดับสูง ย่อมทำให้ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในครอบครัวจำเป็นต้องหาเงินมาให้เพียงพอต่อการใช้จ่าย หากรายได้ที่พึงหาได้ไม่เพียงพอ และสมาชิกของครัวเรือนไม่สามารถปรับลดค่าใช้จ่ายต่างๆ ลงให้น้อยกว่ารายได้ที่พึงหาได้ ย่อมแสดงถึงทัศนคติในการใช้จ่ายรวมถึงทัศนคติต่อการเป็นหนี้ เพราะครอบครัวเช่นนั้นย่อมเลือกวิธีการแก้ปัญหาหารายจ่ายสูงกว่ารายรับ โดยการกู้หนี้ยืมสิน จึงไม่น่าแปลกใจว่า ทำไม

ค่าใช้จ่ายรวมของครอบครัว จึงมีผลต่อทัศนคติต่อการเป็นหนี้ โดยข้าราชการครูที่มีค่าใช้จ่ายในครอบครัวสูงจะมีทัศนคติดีต่อการเป็นหนี้ ในสัดส่วนสูงกว่าข้าราชการครูที่มีค่าใช้จ่ายในครอบครัวต่ำ

ทัศนคติต่อการเป็นหนี้ของข้าราชการครูมีความสัมพันธ์กับการเป็นหนี้ของครูอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับสูง ($p - value = 0.000$) เห็นได้ว่า ครูที่มีทัศนคติดีต่อการเป็นหนี้มีมากกว่าร้อยละ 90 ที่เป็นหนี้อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสัดส่วนนี้สูงกว่าข้าราชการครูที่มีทัศนคติไม่ดีต่อการเป็นหนี้อย่างมาก เนื่องจากทัศนคติเป็นสิ่งที่บ่งบอกทิศทางของการแสดงออกของบุคคลที่จะกระทำต่อสิ่งต่างๆ (2) ดังนั้น ข้อค้นพบนี้จึงแปลผลได้ว่าการเป็นหนี้ของข้าราชการครูมีผลมาจากทัศนคติต่อการเป็นหนี้ของข้าราชการครู แต่เนื่องจากการทดสอบแบบไคกำลังสองที่ใช้ทดสอบความสัมพันธ์ในครั้งนี้ เป็นการทดสอบความสัมพันธ์แบบสองทาง คือ การเป็นหนี้ของข้าราชการครู และทัศนคติของข้าราชการครูต่อการเป็นหนี้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดังนั้น ข้อค้นพบนี้จึงแปลผลได้ว่า การเป็นหนี้ของข้าราชการครูมีผลมาจากทัศนคติต่อการเป็นหนี้ของข้าราชการครู แต่เนื่องจากการทดสอบแบบไคกำลังสองที่ใช้ทดสอบความสัมพันธ์ในครั้งนี้ เป็นการทดสอบความสัมพันธ์แบบสองทาง คือ การเป็นหนี้ของข้าราชการครู และทัศนคติของข้าราชการครูต่อการเป็นหนี้ มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดังนั้น ข้อค้นพบข้างต้น จึงอาจแปลผลได้อีกมุมมองหนึ่ง คือ คนทั่วไปส่วนใหญ่จะพยายามคิดหาเหตุผลในทางบวกให้กับตนเองเมื่อตัดสินใจทำอย่างใดอย่างหนึ่งไปแล้ว ในกรณีข้าราชการครูก็อาจเป็นไปในทำนองเดียวกัน กล่าวคือ ข้าราชการ

ครูที่เป็นหนี้ เมื่อได้กู้หนี้ยืมสินมาแล้วจึงพยายามมองในมุมที่เป็นบวก เป็นผลทำให้มีทัศนคติดีต่อการเป็นหนี้ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาปัจจัยอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการเป็นหนี้ของข้าราชการครูก็ช่วยให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นว่า ทัศนคติต่อการเป็นหนี้มีผลต่อการเป็นหนี้ของข้าราชการครู

อายุที่เริ่มกู้เงินในครั้งแรก เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการเป็นหนี้ของข้าราชการครู ผลการศึกษาชี้ว่าข้าราชการครูที่มีทัศนคติดีต่อการเป็นหนี้จะเริ่มกู้เงินเป็นครั้งแรกเมื่ออายุน้อย มากกว่าข้าราชการครูที่มีทัศนคติไม่ดีต่อการเป็นหนี้ และข้าราชการครูส่วนใหญ่จะเริ่มกู้ครั้งแรกเมื่ออายุไม่เกิน 30 ปี ซึ่งถือว่าเป็นช่วงอายุที่ยังน้อย เพราะทำงานมาได้ไม่ถึง 10 ปี และจากการศึกษายังพบอีกว่าจำนวนครั้งเฉลี่ยที่กู้เท่ากับ 4.5 ครั้ง โดยข้าราชการครูที่อายุมากจะมีจำนวนครั้งในการกู้มากกว่าข้าราชการครูที่อายุน้อย ดังนั้นหากข้าราชการครูเริ่มก่อหนี้เมื่ออายุน้อย เมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้นข้าราชการครูเหล่านี้มีโอกาที่จะกู้หลายครั้งมากขึ้นซึ่งจะส่งผลให้มีปริมาณหนี้ที่เพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย ข้อสังเกตนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาที่พบว่า ปริมาณหนี้สินของข้าราชการครูมีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการเป็นหนี้ ข้าราชการครูที่มีทัศนคติดีต่อการเป็นหนี้จะมีความรู้สึว่าการเป็นหนี้ถือว่าเป็นเรื่องปกติไม่เป็นปัญหา เป็นผลทำให้มีปริมาณหนี้ในจำนวนที่มากกว่าข้าราชการครูที่มีทัศนคติไม่ดีต่อการเป็นหนี้

ถึงแม้ผลการศึกษาจะชี้ให้เห็นว่าข้าราชการครูที่มีทัศนคติดีต่อการเป็นหนี้ มีสัดส่วนของผู้ที่เป็นหนี้มากกว่าข้าราชการครูที่มีทัศนคติไม่ดีต่อการเป็นหนี้ และข้าราชการครู

ส่วนใหญ่มีทัศนคติไม่ดีต่อการเป็นหนี้ แต่ข้าราชการครูทั้งที่มีทัศนคติดีและไม่ดีต่อการเป็นหนี้ ที่ยังเป็นหนี้ก็ยังมีมากกว่าร้อยละ 75 ข้าราชการครูทั้งสองกลุ่มนี้ต่างกันตรงที่ข้าราชการครูที่มีทัศนคติดีต่อการเป็นหนี้จะเริ่มกู้เร็วกว่า มีความถี่ในการกู้มากกว่า และมีปริมาณหนี้มากกว่าข้าราชการครูที่มีทัศนคติไม่ดีต่อการเป็นหนี้เท่านั้นเอง แต่ท้ายที่สุดแล้ว ทั้งสองกลุ่มก็มีแนวโน้มที่จะกู้หนี้ยืมสินเหมือนกัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อค้นพบจากการศึกษาชี้ให้เห็นว่าทัศนคติต่อการเป็นหนี้มีความสัมพันธ์กับการเป็นหนี้ของข้าราชการครู ในขณะเดียวกันก็พบว่า ข้าราชการครูทั้งที่มีทัศนคติดีและไม่ดีต่อการเป็นหนี้ ส่วนใหญ่เป็นหนี้แตกต่างกันเพียงแค่ว่าจะเริ่มกู้เร็วหรือช้ากว่ากัน กู้บ่อย/ถี่มากน้อยกว่ากัน หรือกู้เป็นจำนวนเงินมากหรือน้อยกว่ากัน ปัญหาหนี้สินของครูนี้ซึ่งเป็นปัญหาที่สะสมมานานการแก้ไขโดยการหาแหล่งเงินกู้และการขยายวงเงินกู้ให้แก่ครู ไม่น่าจะเป็นวิธีที่เหมาะสม เมื่อเป็นปัญหาที่สั่งสมมายาวนานการแก้ปัญหาก็ต้องใช้เวลา ต้องมีการวางแผนและการจัดการที่มีประสิทธิภาพ และไม่ใช่ว่าการแก้ปัญหาด้านใดด้านหนึ่งเพียงมิติเดียว รวมทั้งต้องมีการแก้ปัญหาย่างมีระบบโดยหน่วยงานต่างๆ ต้องร่วมมือกัน

การศึกษาครั้งนี้มุ่งประเด็นไปที่ทัศนคติต่อการเป็นหนี้ของข้าราชการครูจึงดีกรอบการเสนอแนะเฉพาะในส่วนนี้เท่านั้น อย่างไรก็ตามทัศนคติของการเป็นหนี้ถือได้ว่าเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งของการเป็นหนี้ เนื่องจากทัศนคติมีส่วนสำคัญต่อการสร้างหนี้และ

ปริมาณหนี้ หากปรับทัศนคติได้แล้ว ปัญหาอื่นๆ ก็อาจจะทุเลาเบาบางลงได้

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัย เป็นดังนี้

1. การเป็นหนี้และปริมาณหนี้ของข้าราชการครูขึ้นอยู่กับทัศนคติต่อการเป็นหนี้ การจะแก้ไขปัญหานี้สินของข้าราชการครู จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญกับทัศนคติของครูที่มีต่อการเป็นหนี้ เพราะหากข้าราชการครูมีทัศนคติที่ดีต่อการเป็นหนี้ ข้าราชการครูก็ไม่กลัวที่จะเป็นหนี้ ไม่กลัวการก่อหนี้ ซึ่งจะยังทำให้มีการก่อหนี้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ปริมาณการเป็นหนี้ก็จะยิ่งเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง อาจส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจและประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนซึ่งเป็นหน้าที่หลักของครู การจะปรับเปลี่ยนทัศนคติถือเป็นเรื่องที่ยากลำบากมาก ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องควรจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างทัศนคติที่เหมาะสมเกี่ยวกับการเป็นหนี้ อย่างจริงจังและต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่สถานศึกษาควรจัดวิชาเลือกเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง การทำบัญชีครัวเรือน และการออมแก่นักศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคณะศึกษาศาสตร์หรือครุศาสตร์ ผลดีในข้อนี้ไม่ได้มีผลโดยตรงต่อตัวนักศึกษาเท่านั้น แต่เมื่อสำเร็จการศึกษาออกไปประกอบอาชีพครูแล้ว จะได้นำความรู้เหล่านั้นไปถ่ายทอดให้แก่เด็กนักเรียน เป็นการปลูกฝังลักษณะนิสัยในใช้จ่ายและการออมแก่คนไทยตั้งแต่วัยเด็ก ให้เขาเหล่านั้นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่รู้จักค่าของเงินและเป็นผลดีต่อสังคมไทยที่กำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและสนับสนุนข้อเสนอของมูลนิธิ ทรูเมฆ

และคณะ (5)

ในกรณีที่สถานศึกษายังไม่พร้อมที่จะปรับปรุงหลักสูตรหรือไม่สามารถเปิดสอนวิชาดังกล่าวได้ สถานศึกษาอาจจัดให้นักศึกษามีกิจกรรมเสริมหรือกิจกรรมนอกหลักสูตรเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง การทำบัญชีครัวเรือน และการออม ดังกล่าว อย่างน้อยก็สามารถสร้างความตระหนักในเรื่องปัญหานี้สินที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคตหากไม่รู้จักรสร้างหรือปรับทัศนคติต่อการเป็นหนี้ให้เหมาะสม

นอกจากนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานต่าง ๆ ในกระทรวงศึกษา ก็ควรปลูกฝังทัศนคติที่การดำเนินชีวิตตามเศรษฐกิจพอเพียง การใช้จ่าย การออม และอื่น ๆ แก่ข้าราชการครูตั้งแต่เริ่มรับราชการ เพราะหากข้าราชการครูเริ่มก่อหนี้ตั้งแต่ระยะแรก ๆ การเป็นหนี้ของข้าราชการก็จะมีเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องไปเรื่อยๆ ส่งผลให้ปริมาณหนี้มีเพิ่มสูงขึ้นไปด้วย

2. ในปัจจุบันสังคมไทยให้ความสำคัญกับคนที่มีเงินและวัตถุมากยิ่งขึ้น ข้าราชการครูเองก็เช่นกัน การจะแก้ไขปัญหานี้สินที่ถูกต้องและตรงประเด็นที่สุด จึงต้องเริ่มที่ตัวของข้าราชการครูเอง ข้าราชการครูควรจะใช้ความดีเอาชนะเงิน โดยไม่ยึดติดกับเงินทองและวัตถุมามาก หากตัวผู้สอน (ครู) ยังมีทัศนคติที่ไม่เหมาะสม ยึดถือเงินและวัตถุเหนือความดีแล้ว นักเรียนก็จะเสื่อมศรัทธา คำสั่งสอนของครูก็อาจไม่มีความหมาย ไม่สามารถปลูกฝังสิ่งดี ๆ แก่ศิษย์ได้ สังคมก็จะมีปัญหาตามไปด้วย

ครูจึงควรปรับทัศนคติของตนเองและเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการเงิน จึงควรมีการวางแผนการใช้จ่ายและการออมอย่างเป็นระบบ เพื่อให้มีระเบียบวินัยทางการเงินที่ดี พร้อมกับ

น้อมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดความสุขที่แท้จริงและยั่งยืน

3. การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาทัศนคติและการเป็นหนี้ของข้าราชการครูทั่วประเทศ ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการเท่านั้น แม้ว่าผลการศึกษาอาจนำไปอนุมานกับครูในหน่วยงานอื่นๆของกระทรวงศึกษาธิการได้

เนื่องจากมีลักษณะไม่แตกต่างกันมากนัก ส่วนข้าราชการในหน่วยงานอื่น เช่น ข้าราชการในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา หรือข้าราชการในกระทรวงอื่นๆ ต่างมีลักษณะที่แตกต่างออกไป ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาทัศนคติต่อการเป็นหนี้ของข้าราชการในหน่วยงานอื่นๆ ด้วยเพื่อรัฐบาลจะได้วางแผนและสร้างกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาหนี้สินของข้าราชการทั้งหมดไปในคราวเดียวกัน

เอกสารอ้างอิง

- (1) กมลรัตน์ หล้าสูงษ์. 2527. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- (2) ทิตยา สุวรรณะขภู. 2527. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- (3) บุญชู ไตรรัตน์รังสี. 2539. **ทัศนคติต่อการเป็นหนี้ ค่านิยมทางวัตถุ และการเป็นหนี้ของครูโรงเรียนเอกชน ในเขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร**. ภาคนิพนธ์ ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- (4) มติชนรายวัน. 2546. (7 พฤศจิกายน). ตะลึงหนี้ครู 2.7 แสนล้าน 7แสน/คน - ประถมแชมป์. : 1.
- (5) มณีภัทร์ ไทระเมฆ พาจิตชนัด ศิริพานิช และ สุวัลลีย์ เปี่ยมปิติ. 2551. **การจัดสรรเงินเพื่อการใช้จ่ายของวัยรุ่นไทย**. เอกสารการประชุมวิชาการ การบริหารและการจัดการ ครั้งที่ 4 วันที่ 16 - 17 ตุลาคม 2551 มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต กรุงเทพมหานคร. หน้า 27 (บทคัดย่อ) / CD (1 - 10).
- (6) ราชบัณฑิตยสถาน. 2539. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525**. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์.
- (7) สำรวม จงเจริญ. 2546. **การศึกษาวิจัยปัญหาหนี้สินข้าราชการครู 2544**. วารสารพัฒนบริหารศาสตร์. 43(1). หน้า 187 - 210.
- (8) หลักเกณฑ์กู้ยืมเงินทุนหมุนเวียนเพื่อแก้ปัญหาหนี้สินครู ข้าราชการงานรัฐมนตรี 340/2552 <http://www.moe.go.th/websm/2009/sep/340.html> ค้นวันที่ 5 กันยายน 2552..
- (9) เอกสารอิเล็กทรอนิกส์. กลุ่มบริการและเผยแพร่ข้อมูล สำนักงานสถิติแห่งชาติ

- (10) Allport, G. W. 1967. Attitude Theory and Measurement. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- (11) Oppenheim, A. N. 1975. Questionnaire Design and Attitude Measurement. 2nd ed. New York: Basic books.

ภาคผนวก

ตารางที่ 1 สถิติไคกำลังสอง องศาเสรี และค่าพีสำหรับการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติ (ดี/ไม่ดี) ต่อการเป็นหนี้กับลักษณะทั่วไปของข้าราชการครู

ลักษณะทั่วไป	สถิติไคกำลังสอง	องศาเสรี (d.f.)	ค่าพี (p-value)
ส่วนบุคคล : เพศ	0.03	1	0.86
อายุ	4.07	2	0.25
การมีครอบครัว	0.04	1	0.84
ระดับการศึกษา	0.29	1	0.59
ระดับเงินเดือน	4.19	3	0.24
ครอบครัว : จำนวนสมาชิกในครอบครัว	0.35	2	0.56
จำนวนผู้ที่อยู่ในอุปการะ	0.21	2	0.65
อาชีพของคู่สมรส	0.09	3	0.99
รายได้ของคู่สมรส	3.36	3	0.34
รายได้เฉลี่ยของครอบครัว	1.03	3	0.79
ค่าใช้จ่ายรวมของครอบครัว	7.96	3	0.05*
ลักษณะที่อยู่อาศัย	4.69	3	0.20
การปฏิบัติงาน : อายุราชการ	5.62	3	0.13
ตำแหน่งงาน	7.32	3	0.06
ขนาดของโรงเรียนที่สังกัด	3.39	2	0.18
ภูมิภาคที่ปฏิบัติงาน	12.90	4	0.01*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 2 ร้อยละของข้าราชการครูในภูมิภาคต่างๆ จำแนกตามทัศนคติต่อการเป็นหนี้

ทัศนคติต่อการเป็นหนี้	ภูมิภาค					รวม
	กทม.&ปริมณฑล	กลาง	เหนือ	ตะวันออก เฉียงเหนือ	ใต้	
ทัศนคติไม่ดี	71.43	57.14	50.00	57.14	83.33	62.50
ทัศนคติดี	28.57	42.86	50.00	42.86	16.67	37.50

หมายเหตุ สถิติ $X^2 = 12.902$, $df = 4$ และ $p - value = 0.012$ (มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05)

ตารางที่ 3 ร้อยละของข้าราชการครูจากครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายรวมของครอบครัวระดับต่าง ๆ จำแนกตามทัศนคติต่อการเป็นหนี้

ทัศนคติต่อการเป็นหนี้	ค่าใช้จ่ายรวมของครอบครัว (บาท/เดือน)				รวม
	ไม่เกิน 15,000	15,001 - 30,000	30,001 - 60,000	มากกว่า 60,000	
ทัศนคติไม่ดี	55.10	70.10	66.67	45.45	62.50
ทัศนคติดี	44.90	29.90	33.33	54.55	37.50

หมายเหตุ สถิติ $X^2 = 7.961$, $df = 3$ และ $p - value = 0.047$ (มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05)

ตารางที่ 4 ร้อยละของข้าราชการครูจำแนกตามทัศนคติต่อการเป็นหนี้และการเป็นหนี้ในปัจจุบัน

ทัศนคติต่อการเป็นหนี้	การเป็นหนี้ในปัจจุบัน		
	เป็นหนี้	ไม่เป็นหนี้	รวม
ทัศนคติไม่ดีต่อการเป็นหนี้	68.57	31.43	100.00
ทัศนคติดีต่อการเป็นหนี้	90.48	9.52	100.00
รวม	76.79	23.21	100.00

หมายเหตุ สถิติ $X^2 = 14.13$, $df = 1$ และ $p - value = 0.000$ (มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01)

ตารางที่ 5 ร้อยละของข้าราชการครูจำแนกตามทัศนคติต่อการเป็นหนี้และอายุที่เริ่มกู้ครั้งแรก

ทัศนคติต่อการเป็นหนี้	อายุที่เริ่มกู้ครั้งแรก			อายุเฉลี่ยที่เริ่มกู้ครั้งแรก (ปี)
	ไม่เกิน 30 ปี	31 - 40 ปี	41 ปีขึ้นไป	
ทัศนคติไม่ดีต่อการเป็นหนี้	61.17	33.01	5.83	31.27
ทัศนคติดีต่อการเป็นหนี้	82.67	16.00	1.33	28.23
รวม	70.22	25.84	3.93	29.05

หมายเหตุ สถิติ $X^2 = 9.94$, $df = 2$ และ $p - value = 0.000$ (มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01)

ตารางที่ 6 ร้อยละของข้าราชการครูจำแนกตาม ทัศนคติต่อการเป็นหนี้ และปริมาณหนี้

ทัศนคติต่อการเป็นหนี้	ปริมาณหนี้ (บาท)				
	ไม่เกิน 5 แสน	5 แสน - 1 ล้าน	1 - 5 ล้าน	5 - 10 ล้าน	ปริมาณหนี้โดยเฉลี่ย (บาท)
ทัศนคติไม่ดี	61.16	19.83	18.18	0.83	599,285.71
ทัศนคติดี	43.24	35.14	21.62	0.00	778,438.85
รวม	54.36	25.64	19.49	0.51	920,538.96

หมายเหตุ สถิติ $X^2 = 7.79$, $df = 3$ และ $p - value = 0.050$ (มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05)

ตารางที่ 7 สถิติไคกำลังสองสำหรับการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติกับจำนวนครั้งที่กู้/เคยกู้

ทัศนคติต่อการเป็นหนี้	จำนวนครั้งที่กู้/เคยกู้			จำนวนครั้งเฉลี่ยที่กู้/เคยกู้
	1 - 3 ครั้ง	4 - 6 ครั้ง	7 ครั้ง ขึ้นไป	
ทัศนคติไม่ดีต่อการเป็นหนี้	53.68	20.00	26.32	3.97
ทัศนคติดีต่อการเป็นหนี้	34.78	24.64	40.58	4.74
รวม	45.73	21.95	32.32	4.50

หมายเหตุ สถิติ $X^2 = 6.03$, $df = 2$ และ $p - value = 0.05$ (มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05)